

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury
Referenční exemplář dílny
ERLANGEN
IV.1991 Josef Jelinek

[ČERVEN 1981]

O B S A H

- Z veršů Jacquese Préverta /Přeložil L.D./ [2-12]
 Alexandr Kliment Bůd nula [13-17]
 Eda Kriseová Co se stalo v blázinci [18-20]
 Jan Trefulka Zde tento vetchý, klnoucí je Bůh
 ik Filmové postřiziny
 Pohlednice [21-28]
 Ludvík Vaculík Fejeton /Po operaci/ [29-31]

Copied from a type-written carbon copy (unbound sheets, A4), bound, continuously numbered and made available by DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and information purposes. Copyright continues to be held by each individual author and must be strictly observed. If clarification is required, please consult the Centre before publication of any item.
 DOKUMENTATIONSZENTRUM, SCHWARZENBERG 6,
 D-8533 SCHEINFELD, Tel. 09162/7761

O B S A H

Z veršů Jacquese Préverta /Přeložil L.D./

Alexandr Kliment Bož nula

Eđa Kriseová Co se stalo v blázinci

Jan Trefulka Zše tento vetchý, klnoucí je Bůh

ik Filmové postřižiny

Pohlednice

Luďvík Vaculík Fejeton /Po operaci/

1957-1958

7 ans de vie
1957-1958
1957-1958

Jacques Prévert

1957-1958
1957-1958

7 ans de vie
1957-1958

Růžový kůň

V manéži marné lži
růžový kůň tvého smíchu
krouží

A já tam trčím jako zbitý
se smutným bičem reality
postávám mlčky v tichu

V tvém smíchu tolik pravdy je
Mé čtyři pravdy přebije

K y t i c e

Co tady děláš dítě

s tou kyticí čerstvě řezaných květin

Co tady děláš děvče

s tou kyticí květin jež zaschly

Co tady děláš ženo

s tou kyticí jež přestává vonět

Co tady děláte paní

s tou kyticí květin jež vadnou

Čekám vítěze dřív než padnou

P o d z í m

Uprostřed cesty alejí padl kůň

Listí vadnoucích stromů naň padá

Naše láska se choulí chladem

a slunce též

Paris at night

Tři zápalky jedna za druhou zažehly noc
Ta první abych viděl tvůj obličej vcelku
Ta druhá abych viděl tvé oči
Ta poslední abych viděl tvá ústa
a kolem tza abych to všecko vnímal
když tě objímám milá

P r o t e b e m á l á s k o

Vydal jsem se na trh kde prodávají ptáky

A koupil jsem ptáky

Pro tebe

má lásko

Vydal jsem se na trh kde prodávají květiny

A koupil jsem květiny

Pro tebe

má lásko

Vydal jsem se na trh kde prodávají staré železo

A koupil jsem okovy

Přetěžké okovy

Pro tebe

má lásko

A pak jsem se vydal na trh kde prodávají otroky

a hledal jsem tě

Avšak tebe jsem nenašel

má lásko

P a t e r n o s t e r

Otče náš jenž jsi na nebesích

zůstaň tam

A my pak zůstaneme na své zemi

která je přece jen krásná

se svými tajnostmi New Yorku

a také se svými tajnostmi Paříže

jichž si ceníme jako tvé svaté trojice

se svými malými kanály v Ourquu

se svou velkou čínskou zdí

s tou nádhernou řekou u Marlaix

s cucavými bonbony od Cambrai

s pacifickým oceánem

se dvěma jezírky v Tuileries

se svými hodnými dětmi a špatnými příklady

se všemi divy světa

které jsou

k vidění na této zemi

pro všechny

Kamkoliv pohlédneš

Podivujícími se divnosti vlastního divu

a ostýchající se přiznat to

jako dívka jež se ostýchá svěřit svou nahotu cizímu pohledu

se všemi hrůzami strašných neštěstí světa

kterých jsou spousty

Se svými zpustlíky

Se svými katy a pacholky

Se všemi vládci tohoto světa

S vládci s jejich rádci a jejich zrádci

S rejtary na koních

Se čtyřmi ročními dobami

S dobou let

S lehkými holkami starými hnusáky

s praporem zatuchlé bídy

na hlavních děl

N e h o d í   s e

Nehodí se nechat intelektuály

aby si hráli

se zápalkami

Poněvadž pánové ponechán samému sobě

svět ducha pánové

není vůbec tak skvělý

A záhy je-li tak sám

jedná svévolně

stavě se nad jiné

A řečeno velkodušně: K větší slávě dělníků

ducha

jedná a neutuchá

Opakuji vám pánové

ponechán samému sobě

svět ducha činy

čusí

v kočičiny

Čárka nad i

P r o f e s o r :

Žáku Hamlete!

Ž á k H a m l e t :

/Vyrůšen ze spánku/

...Ano...Promiňte... Prosím... Co se stalo...

Oč jde... Copak je ...

P r o f e s o r :

/Rozhořčen/

Nemůžete říci "zde", jako všichni?

To není možné, vy jste snad stále v oblacích.

Ž á k H a m l e t :

Být či nebýt v oblacích!

P r o f e s o r :

Dost! Nechte těch skopičín. A časujte sloveso býti, tak jako všichni.

Chci od vás pouze to.

Ž á k H a m l e t :

To be...

P r o f e s o r :

Francouzsky, prosím, jako všichni.

Ž á k H a m l e t :

Ano, pane profesore. /Časuje./

Jsem, či nejsem.

Jai, či nejsi.

Je, či není.

Jame, či nejsme...

P r o f e s o r :

/Velice rozhořčen./

Človče, vy vůbec nevíte, či jste!

Ž á k H a m l e t :

Přesně tak, pane profesore.

Jsem "čí" nejsem.

A vůbec, když už je o tom řeč:

"čí" být, "čí" nebýt?

i to je otázka.

Přeložil: L.D.

Alexandr Kliment

Bod nula

Jeden úspěšný spisovatel se nedávno zmínil, že nevidí smysl, aby dál psal, že už ani neví, co by chtěl a měl říct, o čem psát. Zásadně zároveň zapochyboval o smyslu literatury a kultury vůbec. Současné umění se zdá být skademické a neživé; zůstává daleko za událostmi, které urychlují svůj dramatický spád a které rozhodují o našich životech. Dobrá kniha je dneska jako slušný člověk, zůstává v pozadí, nikomu nepomůže a nikoho nebaví. Zájem trvá jen o bazál a pružně funguje pouze bulvární konvence, která se na bulváru / doma u televize / taky jen z konvenční setrvačnosti konzumuje. Kdo kde čeká na nějaké slovo? Myšlenku? Chce někdo něčemu naslouchat? Není nouze o mudrce a funkcionáře. Je nouze o inštalatéry. Je otázka, jestli jsme se/ nespletli v povolání. Je skoro jisté, že jsme se měli narodit *jinde a jindy*.

V lokále seděla u baru hezká dívka. Hudba jistě vyhrávala k tanci. Pro dívku přišel docela zajímavý chlapec a požádal ji o tanec. Dívka s ním šla na parket. Tančili spolu a chlapec dívce začal něco říkat. Dívka ho velmi prosebně a zároveň velmi energicky požádala, aby byl zticha. Můžete se mnou tančit, můžete se mnou jít, ale prosím vás, nemluvit! Nemluvit!

Scénka, jak se říká - ze života, přišla mi na mysl, když jsem uvažoval, jak odpovědět příteli, který vlastně ani žádnou odpověď slyšet nechtěl. Jen si upřímně postěžoval na svoji sklíčenost. Cítil jsem, jak plochá by byla všechna povzbuzující slova; to přejde, uvidíš, jen piš dál, potřebuješ si odpočnout; cítil jsem, jak opravdu jen akademicky by vyzněla zhuštěná přednáška o nesporném významu kultury s příklady výraznými jako světelné obrazy.

Vidíš přece celá pohoří nestárnoucích sech, věčně kvetoucí pralesy knih, vidíš proměnlivá mračna obrazů a všude zní hudba nebo je aspoň pořád k dispozici. Je ovšem taky pravda, že je pořád někde válka a hladomor.

Jaká jména ti mám připomínat? Chceš zalistovat v rejstříku od Homéra až po Igora Stravinského? Při trošce skromnosti se mezi milión nezapomenutých titulů vejde i tvoje knížka; zůstává někde přichystaná pro někoho jako tvoje adresa v telefonním seznamu velkoměsta. Neklesej na mysli, máš hodně nepřátel a několik přátel, oba tábory o tobě mluví s respektem. Jsi ještě živ a ještě na svobodě. Poradím ti, jak prospěšně reformovat literární ctižádost: na decimální způsob. Stačí, když ti vytisknou deset tisíc exemplářů a když se jich jeden tisíc prodá. Z toho počtu, když si sto lidí přečte tvoji knížku, můžeš mluvit o úspěchu, a z nich když deset tvé knize porozumí, zvítězíš. Když si tě jeden jediný zamiluje, budeš moci uvažovat o svém štěstí. Tak co?

Ale někdy stůně i Pán Bůh a nikdo mu to nevěří. Pod kilometrovým ledovcem spí několik stop slavné říše, kterou už nikdo do konce světa neobjeví. I gigant Michelangelo si jedinou zanaříká nad svým přeraženým nosem.

V takové porobě a zhnusení
a s chtěním osšidným a s velkým nebezpečím
zde pro duši tesat ta božská zjevení...

Bož nula. To je ta těžká hodina lidí, kteří nepracují ve mzdě, kteří jsou najaty svým vlastním talentem. To je ta těžká hodina, o které píše Thomas Mann.

" ... teď je vyšerpán a hotov. Jen to ještě zbývá - selhat a vzdát se.

Svoboda - co to znamená? Snad ne trochu občanské důstojnosti před panovnickými trůny? Zazdá se vám i jen ve snu, co všechno se duch odváží minit tím slovem? "

Nedovedu tě potěšit, nedovedu tě povzbudit, dovedu ti jen mlčky porozumět. Jako každý kousek živé hmoty jsi už taky jednou unaven věčným opotřebováváním a bojíš se obnovovat pouhým opakováním; ztrácíš původnost; tůkáš, jako bys měl špatné svědomí;

~~Stráčil jsem důvědu,~~ přirozený talent se rozměňuje estetickými ohledy; všechno už bylo tisíckrát objeveno a tvůj lidský, ne-literární osud ti komplikuje každou větu. Máš být osobní, když nechceš být necudný? Stud ti brání říkat pravdu, čistá upřímnost se jeví urážlivě a co je autentické, když reflektuješ každý pocit? Ctižádost tě chce honit do extravagantních nápadů a měl bys kalkulovat se situací, aby ses nedostal úplně mimo. Šílené myšlenky, dojmy se rozplývají, city jsou mnohoznačné. Jak psát? Otázky jsou horší: Jak žít? Co říct? Co zamlčet? A jak trapná a do detailu důsledná je neodbytná každodennost, která tě pohlcuje v praktických povinnostech. Nic nedělalš a přitom nemáš vteřinku času, aby sis promyslíš jediný nápad. Udiveně si vzpomínáš, že jsi vůbec někdy něco dokončil. Nebo snad stůněš? Hlavně se snažíš, aby nikdo nezpozoroval, že je ti tak zle.

Je to jako nešťastná láska. Někoho to zmůže, někdo se dokáže regenerovat. Nemluvit! Radši jen tančit!

A přece si v tzv. moderní epoše nejméně umělec řekl, že ze svého bodu nula, ze své osobní stvůrkřize udělá námět. Dříve něco naprosto nemožného. Před sto lety bylo naprosto nepředstavitelné, že by se tohle - nemohu / jsem v koncích /, lehnu si do stoky / H. Böll, Klaunovy názory /, mohlo stát předmětem i subjektem románu, případně námětem filmu / Fellini, Wajda /. Ještě když Thomas Mann líčí těžkou hodinu, je si vědom spisovatelova poslání a hodnoty, - sám talent je bolest - , a jeho Těžká hodina není katastrofou srdce, je to prostě těžká námaha, která provází hledání; tvořit vyčerpává; unavený člověk nepotřebuje hledat sebe, hledá metodu, jak zvládnout těžký úkol, těžkou hodinu, a konečně tu cestu nalézá.

//
... a chopil se pera. - Nehloubat! Je příliš hluboký, aby směl hloubat! Nesestupovat do chaosu, alespoň tam neprodávát! Nýbrž z chaosu, jenž je plnost, povznést k světlu.

co je schopné a zralé, aby nebylo tvaru. Nehloubat ! Pracovat !
Vymezit, vyřadit, utvářet, dokončit ! "

Také největší a nejzajímavější román světové literatury o vzniku uměleckého díla / Doktor Faustus / není obrazem tvůrčí krize, nýbrž obrazem zápasu o kulturní a lidskou emancipaci v okamžiku dějinné krize společenské.

Spisovatel vedle nadání a vzdělání potřebuje ještě jednu důležitou vlastnost jako Odysseus nebo Robinson. Tou vlastností je statečnost. Jeden z posledních, a ne příliš úspěšných pokusů, jak zachránit hrůznou literaturu, podnikl Hemingway ve Starci a moři. Odysseus bloudil světem, Robinson se zařídil na pustém ostrově. U Hemingwaye se už ryba sama jeví jako ^{osobní} život a osud, s kterým zápasí rybář. Kafka už o něco dříve pochopil, že sestup do vlastního nitra se může odehrát bez symboliky, ale pořád ještě musel popisovat labyrint, v němž Josef K. bloudí; lidský román posunul k tématu osobní krize nejdál v Proměně.

Současná literatura osobní krize je už rozsáhlá. Jejím základním rysem je subjektivita. Člověk nezažhá osud, ani žádný osud netvoří, ani není osudem zničen; problém světa se stává problémem osobním; krize je ve mně; moderní Odysseus bloudí v sobě, moderní Robinson si sám v moři osamělosti staví svůj vlastní ostrov. Subjektivita moderní prózy je pyšná : jde o mne, o to nejdůležitější, jde o mou duši a já jí zastáhuju v nulovém bodě. Hlavním tématem tu je hledání sebe sama, a proto se tolik potom švindluje s nalezenými východisky : zmučená duše se chápe ideologie, náboženství, programového cynismu, vrací se k přírodě. A povětšinou je vědycky někdo nebo něco v obžalobě. Příčinou krize bývá odhalována špatná sociální báze, zvláště traumata v dětství, milostný partner, režim. Proto zповědňi romány bývají často nudné a schematické.

Nejjednodušší a nejlepší povzbuzení a rada unsvenému příteli by tedy mohla znít takto : Vypiš sám sebe. Tato rada, toto východiště z nouze a zároveň východí bod k popisu lidského nulového bodu, je také velmi nebezpečná. Krozí ztrátou profesionality. Krásné umění, krásné písemnictví ustupuje do zpovědnice a do pitevny. Autor ztácí záměr, pohrdá objednávkou, píše pro sebe, ne pro čtenáře. Já sám jsem záměr, a kupodivu sama sebe pak čtenářům předkládá ne už jako sebe, ale jako literaturu.

Jako velká a krásná ^{díla} literatury někdy skutečně také díla osobní kritické analýzy působí. Je jich málo a jsou neopakovatelná. Nepůsobí rozpačitě a čtenář se při jejich četbě nemusí červenat. Odkud pramení jejich přesvědčivost ? Z bolesti, kterou vyjadřují.

Literatura osobní krize, když je opravdová, působí soucit.

Literatura architektornická, literatura osobního úsilí, přináší nový objev a radost.

Není pravda, že nulový bod je možné překonat jen tak, že ho popíšu. Nadaný autor se prostě může pustit do práce, která se ho bude vědycky osobně týkat, ale která na jeho subjektu nebude záviset, i kdyby měl duši, jak se říká nádranc.

Že je to možné, dokazují naši milí klasikové. Neříkám, že se od nich někdo má učit; nebyli to učitelé, byli to spisovatelé.

" A bylo dokončeno to dílo utrpení. Nestalo se snad dílem dobrým, ale bylo dokončeno. A když bylo ~~z~~končeno, hle, tu bylo i dobré. A z jeho duše, z hloubky a z myšlenkyv zápasech vznikala nová díla, znivé a třpytné útvary, jež posvátným tvarem dávaly zázračně tušit svůj nekonečný domov, jakov lastuše šumí moře, z něhož byla vylovena. "

Co se stalo v blázinci

Č E R V E N

Je červen, bláznivý měsíc. Po nebi se ženou bílá, bílá oblaka, každý má v sobě zárodek bouře, ale ta nevyšlehně. Už kolikátý den slunce pichlavě pálí a vzduch je čistý a třpytivý jako v Africe. Ležím na břiše na žulovém kameni, voda bíle přepadá, bíle se vaří a opět vyplouvá černozeleň, živá, čistá. Vítr občas zvedne mrak bílé mlhy a chrstne ho na mne, aby mne osvěžil. Dívám se, jak se řeka za vodopádem měkce urovnává, jak tiše plyne dál a jak z ní u okrajů vyplavávají zelené vlasy říčních víl a bílé kvetou. A hledím dál do údolí, kde vítr obrací listy do stříbrna a pokouší se vysvléct panny olše ze sukni. A borový les suše voní a modré vážky nedočkavě třesou křídly a šípková růže visí těsně nad hladinou. Přišla jsem sem polem kvetoucího žita, vonělo mdle a plodně a u cesty, pod bílými kmeny bříz s natřásavými korunami, kvetou lupiny a hořkosladce voní. Je červen, můj oblíbený, bouřlivý. Mám ráda nepolehlost trávy, a nepoužité říční břehy a lesy, kam ještě nevstoupili houbaři. Pacienti hledají houby v rojnici, pročešou les, vypadají jako by sbírali miny, ale v lese přece nezbyde ani houbička.

Ponořím tělo do studené vody, kůže pálí, ale po několika tempech přestane a plavu pak kilometr i dál. Na březích nikde nikdo neseď, jsem sama na jezeře.

A zase ležím na zádech a dívám se, jak se bílé mračky spojují a zase rozpojují, vidím nahého muže a nahou ženu, jak se k sobě nezadržitelně blíží, jak se objali a proluli v jeden velký mrak, z něhož se náhle jako předzvěst bouře klube embryo. Rychle mhouřím oči, jako bych nic neviděla, ale pak přece zapátrám, jestli z

se na nebi neděje něco jiného, potěšitelného. A děje se. Vysoko tam krouží dva dravci, každý obletuje svůj kruh, kruhy se na jednom místě dotýkají a je to osmička, krásně si plachtí v modrém, jiskřícím vzduchu, když tu náhle jeden toho má dost, vylétne z kruhu a v tečně letí přímo do slunce. Druhý vykružuje dál. Zavřela jsem oči, abych už neviděla ~~nik~~ jak se dravci rozcházejí, abych slyšela jen hukot vody a čichala její čistou vůni.

Samota se mi líbí. "Evím, jestli je to proto, že vím, že zas budu muset být s lidmi v těsné blízkosti, anebo se mi už zalíbila úplně. Možná bych mohla být už týdny, anebo i měsíce sama a občas jen zajít na kus řeči do blázince. Promluvit s panem Karafiátem, který kdysi býval hospodským a řezníkem a teď je Jánošíkem. Volá po pomstě a spravedlivosti, ale nikdo ho neposlouchá. Pořád vyplazuje svůj jazyk, tak ho nezvalí ani do volební místnosti. Paní sociální musela už k 1. dubnu odevzdat seznamy a pak celý duben a květen vyškrtávat zemřelé a propuštěné a připisovat příjmy. Sestřičky zatím chystaly kalhoty, košile a sukně, ale pořád se něčeho nedostávalo, zvláště do šířky a délky. Sestřička staniční udělala generální zkoušku, ale když viděla pacienty stát v řadě, spráskla nad nimi ruce. "Pro Ježíše Krista, zahřežovala, kluci, vy vypadáte!" A s ženskýma to bylo ještě horší. Na oddělení není zrcadlo, aby snad některou nenapadlo podřezat si žíly, ale jim je to stejně jedno. Proto tu jsou, aby jim to bylo. Paní Marešová má strach, že nebude umět volit, tak ji sestřička musí uklidnit, že bude, že je to lehké.

V noci, jižně teplé, ze tmy svítí kopretiny. Kdybych měla zahradu, nasázela bych tam samé bílé květiny, aby zahrada v noci svítila. Také pivoňky s těžkými hlavami, nažloutlé jako pravá smetana, když tiše stoupala v hliněných hrncích ode dna vzhůru. Babočka paví oko se jí dotkla křídlem a byla ztracená. Plavala pak

nahore jako necesní šperk. Já jsem občas prošťouchla usazeninu prstem a olízla ho. Díra se pak nechtěla dlouho zacelit a já s tím měla starost. Tenkrát jsem také ještě nevěděla, že pivoňky jsou jedovaté.

Snad týden se už chystá na bouřku, pořád s ní počítám, ale ona jen obchází, šedá a brumlavá jako bláznivá babka, která běhá kolem po lesích. Občas ji člověk zahlédne mezi stromy, ale než si ji stačí prohlédnout, učiní se neviditelnou. Jednou jsem do ní vrazila, když seděla v hnědých hadrech v borůvčí, nehybná jako pařez. Z vyhublého obličejce jí zářily dvě rozpité oči, modré jako zvonečky. Jestliřak také jednou nebudu strašit po lesích. Budu mít možná chaloupku na muří nožce a kdo se mi nelíbí, ať zkamení. Honzíček se mne drží, cítím v dlani jeho teplou, malou ruku a ptá se:

- Jak se narodí čarodějnice? V porodnici?
- Asi jo, odpověděla jsem váhavě.
- A narodí se zase jen čarodějnicí, nebo i normální mamince?
- Může se narodit komukoli, ale hned se to třeba nepozná. Z každé holky může být čarodějnice.
- A jsem já čaroděj? ptá se Honzíček a upře na mne oči modré jako zvonečky.
- Kdo ví, co z tebe bude.
- Já myslím, že nejsem, řekl a podíval se dolů na své krátké, statné tělíčko. Mám čisté šaty, tak co.

Bouřka dnes zase nebyla, ale zato celý den hráli do místního rozhlasu. Pacienti šli jako procesí do volební místnosti, ochraňováni sestřičkami, které byly rozčilené. Však bylo také proč. Pacient Moulík zpozoroval, že má občanský průkaz a civilní oblečení a už je za horama. Odvolil, utekl a dosud ho nechytli. Co s ním bude, nevím.

Zde tento vetchý, klnoucí je Bůh

Naposledy jsem psal o poezii Karla Šiktance před čtrnácti lety. Nepřilíh vliďně. Při vši úctě k jeho nesporně už tehdy suverénní znalosti básnického řemesla, při všech osobních sympatiích, vědycky se mi zdálo, že jeho poezie vzniká studenou cestou. Tady básník - tady jeho záměr - a čtenář dostává pečlivě vypracovaný výsledek cílevědomé práce. Je to chvályhodné, jenomže poezie si musí vysloužit něco víc, než jenom chválu. A tak se mi do posledních petličních knížek Karla Šiktance chtělo i nechtělo, protože jako každý druhý nerad říkám kamarádům, co by je zarmoutilo, ba nerad si to vůbec o nich myslím - až jsem nakonec přece jenom poklédl na první stránku - a hned první verše mi pohnuly žlučí: "Tady ta zem, / to je srdeční krajina světa. / Tady to bolí, jak by zamrzala / krev. / Lesy tu rostou do nebe. / Však mají zpřesekaná léta. / Takže se nestrachuj, má hvězdo / ve hvězdách! / Leť! Já ti ohlídám / dřívíčko / na rakev!"

Irokristepána, vždyť to není pravda a nikdy to pravda nebyla! Tady ta země nikdy nebyla "srdeční krajinou světa", ba ani pupkem světa, nikdy nebyla ničím mimořádná, ani krásou, ani utrpením, dějiny se valí přes lidi všude stejně krutě, všude jsou zpřesekaná léta a kam se podíváš, všude národy, které přežily svou velikost, jděte mi už na horoucí skálu s tím tragickým, patetickým, nařikavým česťstvím, no ano, upálili nám Huse, popravili české pány / kteří, tuším, byli převážně Němci / , vyhnali Komenského, přinutili poddané ke změně víry a tudíž k "životu ve lži", ano, je to všechno strašně smutné a k neuvěření se to podobá dnešní situaci / to vědí i autoři, co mohou publikovat, a taky z toho těší / , ano,

jako tenkrát žijeme v době, v níž se nejlíp daří šejdíkům, oportunistům a kořistníkům, ale to se děje vesměs po celém světě a není žádný důvod vidět v tom české specifikum. České specifikum je zato neustálý údiv nad tím, že to tak je, ty křiky, pláče a nářky Koruny české, to trochu už dětinské setrvávání na dávném, osudném, úctyhodném omylu Jana Husa, že slovo pravdy stačí vyřknout, aby je uznali a sklonili se před ním mocní tohoto světa; a když se znovu a znovu přesvědčujeme, že to tak není, pateticky zapláčeme a odcházíme na své chatičky a zahrádky, kde nám už v podstatě nevadí, že mezitím odnárodňují naše děti, nyní prostřednictvím domácího jazyka, že tomu svou lhostejností a podělaností nahráváme atd. atd. Tak jsem se rozčítil a na tom trvám, že myšlenka, vyslovená v oněch verších je nepravdivá - jenomže když jsem Šiktancovu báseň dočetl, zjistil jsem, že to už autor vlastně ví také a že křížka "Tanec Smrti aneb Ještě Pámbu neumřel"/1974-75/ je právě o tom, a že je to vůbec jiný Šiktanc, než býval před lety.

"Tanec Smrti" je dramatická skladba o deseti obrazech a jedenácti intermezzech se Smrtí a chórem, otevřená a uzavřená komentářem vypravěče. Do deseti obrazů je rozložena bilance stavu světa, plného úzkosti a násilí a smarných nadějí. Intermezza s chórem vytvářejí kontrapunktickou, ironickou rovinu všedního, smrtelného života a jeho surovosti a vulgárnosti. Kompoziční konstrukci odpovídají jazykové roviny, z nichž vyrůstá i Šiktancova metafora. V samých základech je vesnice, napůl zemědělská, napůl dělnická. Zkušenosti z obou prostředí se slily ve zvláštní celek, v němž je ještě živý cit pro přírodní dění, ale i spíš už proletářský zážitek lidské solidarity/kde je jí dnes konec?/. Odtud pocházejí Šiktancovy šťavnaté "zvířecí" metafory s králíky, ovci, koničky, kohouty, jakož i senem, peřím atd. atd., ale zas také hovorová řeč, chlapské přátelství, drsné výroky, poezie venkovských kapel a funusů. Do tohoto básníkovy "rodového" vyhavení se mísí intelektuální a literární inspirace, v první řadě romantická a obrozenecká, ale i ba-

roční. Metaforika z této literární a intelektuální inspirace převažuje v základních obrazech skladby, které se týkají božského konání, kdežto hovorová řeč a lidová metaforika zní v intermezzech. Toto rozlišení dvou rovin se týká i práce s rytmem a rýmem. Intermezza jsou psána jednoduchým, písňovým trochejem a daktylem s pravidelným rýmem a bývají zakončena refrémem. Rytmičká i rýmová struktura základní linie je mnohem složitější, pravidelnost rytmu i rýmu je narušována, jednotlivé verše zvýrazňovány tím, že přerušují plynulý tok odlišným rytmem i grafickou úpravou. Kromě toho pracuje Šiktanc ještě se zvukomalebnými efekty. Irozkoumat všechny tyto tvárné prostředky a jejich vztahy je ovšem nad možností recenze, ale už pouhý přehled ukazuje, že pokud jde o umění kompozice a využití různých formálních postupů má u nás Šiktanc sotva konkurenci. Ale tohle uměl už dávno.

V "Tanci Smrti" se Karel Šiktanc poprvé propracovává až k negaci patosu, i svého vlastního, poprvé sestupuje až na dno jistot, které v jeho poezii hrály velkou roli. Všemohoucím v této knížce není Bůh, ale Smrt. Bůh je slepý, bezbranný, klnoucí. I jeho sny předvídají katastrofu, zmítá se v pochybnostech o hodnotě svého díla. "Zde ten strom, ten padne/ na bidýlko v kleci/ Zde z těch metal stanou šibeniční kůly!"... "Kouří čaj. // A stařec zmlká. / Neboť napadne ho, / že co zmilováno, darmo proklíná- ti. // Ze to všecko dole/ dle obrazu jeho."... "Teď už ví, // že všemohouc- nost, / co kdy přežít chtěla, / sama sobě kroutí na výsostech smyšku." V devíti obrazech Bůh přebývá v Čechách, v posledním dílu přichází gra- dace: Bůh zaklíná svět. "Zde tento vetřák, klnoucí je Bůh. // Zde tato lhářství, / jež se dějí, // jsou sudby lidstva. / Agnus Dei!" Už konečně oslo- vuje ještě nepojmenovanou budoucnost: "Co si počnem // nekřtěnátko? / Co s tou marnou ^u mocí, / jíž tu sotva komu ještě zapotřebí. // Chceš ji? Místo jména? / Hraj si ve dne, v noci."... "Slibuj ráj. // Však hrom co snítku- / bij s pánboží láskou! / Bij ji mezi očima / Bij po březím břífku! // Čubku zem. Co vkleče / před krysaří cháskou // po kolerou stébel / leze k svému křížku."... "Zde ten, co klečí, zoufá si, je Bůh. // Zde ti, co Bohem / býti chtějí, // poroučí páva. / Agnus Dei!"

Odpustíme básníkovi omšelou "krysaří chášku" a nedejme se příliš svěřit Pánembohem- v základní linii jde o krach jednoho řádu, který chtěl být nositelem pozitivního principu. Smrt v něm měla být jenom vstupní branou k novému životu, mravnost, láska k Bohu a k bližnímu poukázkou na věčnou, bohužel příliš hypotetickou blaženost. Jenomže sebelépe vymyšlené koncepce většinou neobstojí před realitou. Vzkříšení se nekoná, v rozměru lidského osudu vládne Smrt: "Žezlo pod břichem, jde od vsi/ke vsi žena všemohoucí/a muže počítá, co by si troufali./Neboť jí darmo neříkají//Smrt." Jejím morálním principem není ovšem spravedlnost, nýbrž rovnost. Bere bez výjimek: falešného proroka, kata, demagoga, herce, děvku, fízla, generála, soudce, kněze, ale také mladého sebevraha, který se na protest veřejně upálil, a čeká nakonec i básníka. Všechny ty smrti komentuje s hněvem i trochou sentimentálního cynismu lidový chór a před jeho věčným pohledem na život a smrt se odhaluje faleš veškerého patosu. Vše je přesně, bez příkras pojmenováno, ani verše neobstojí: "Kam jsi se to hnál/co ráno?/Cos to zpíval,/marjápanno-/cos to křičel hluchejm koním,/hluchejm kočím u hlavy?... Snad tu někde/uložený/ty tvý písne,/to tvý klení... Běda synům, co svý otce/ani proklít nesvedou!" a další surové účtování s nevědomým, nadšeným optimismem Šiktancevy/i mé/ generace, pád téměř k nule: "Tak zem jak v dětství u pravěké skály/tře kámen o kámen... a větví u psích děr/svých trhlých básníků,/jak přežítí//svou smrt."

"Pro pět ran blázna krále" z r. 1978 je pětidílná skladba na téma básník-svět a fakta ze života K. E. Máchy dávají básni osnovu. U Šiktance se už jednou objevilo máchovské téma v knížce *Nebožka Smrt /1963/-"Pohřeb koncipienta Máchy"*. Co tu stále stejně-a nejenom Karla Šiktance-přitahuje a vzrušuje, je samozřejmě napětí mezi básníkem a dobou, básníkem a člověkem, básníkem a okolím, které ho obklopovalo. Romantický svět básňů, duchů, přírodních sil a vzpoury proti autoritám a dobová realita, společnost, která se snaží udržet svou selankovitou

uzavřenost i za cenu přetvářky a lži, to je skutečně nepřátelství na život a na smrt, v němž se trvale nedá žít, i když je básník ochoten obětovat v každodenním životě většinu toho, co jeho současníci cení, za vnitřní svobodu, kterou pokládají za bláznovství. "Čeňte si mě./Aťsi schudnu.// Žádám jen tu jednu studnu,/kde spí krev/a střelný kvítí"... "Derte si mě./Aťsi zmrzám.//Žádám jen ten schůdek k elzám,/co tu zbyl/po boží muce."..."Klejte si mě./Aťsi sinám.//Žádám na truc nejít jinam./Chci své psy./A chci své vlky." Těžko se zbavit pocitu, že Máchova náhodná, předčasná smrt byla jakýmsi předurčením, vyjádřením tendence, která byla v řádu jeho osudu a díla. Ale je to zároveň i obecný, "věčný" problém génia, který zcela zákonitě a v každé době směřuje k absolutním hodnotám, řečeno s Máchou "hledá to, o čem ví, že není". Jak má vyjít se svými současníky, kteří se takřka do jednoho starají celý život o docela jiné věci a jeho úpění pokládají za křik bláznův? Jak k tomu přijdou, aby je zneklidňoval? Touha tázajícího se génia otřást jejich hovnívými jistotami je stejně velká a někdy zlá, jako jejich touha zničit jeho tázání. A je to tak dodneška.

Karel Šiktanc byl vždycky v dobrém slova smyslu básníkem své doby, myslel a cítil jako mysleli a cítili mnozí jeho současníci. Když psal v r. 1960 svou Patetickou, jistě osobně věřil v pozitivní smysl nasezení dělnických milicí v únoru 1948. Jistě tehdy cítil tak, jak to napsal, a proto jeho skladba nevyvolává ani dnes úsměšek, ale lítost. Nepochybně chtěl své lidové hrdiny oddělit od svinstv, která se vlastně jejich jménem, ale bez jejich vůle děla v padesátých letech. Nepochybně chtěl oddělit i sám sebe a svou komunistickou generaci, která pořád ještě nemohla do důsledků pochopit, co se ve skutečnosti stalo. Dokonce ani po dvacátém sjezdu—kdy všichni s úlevou přijali vysvětlení, jež, jak se ukázalo, bylo velice povrchní a hlavně alibistické—dokonce ani v r. 1968, který konečně měl přinést činy, směřující k mravní obrodě, ale nakonec byl bohužel jenom novým důkazem naprosté nevědomosti nebo nepochopitelné bezstarostnosti českého intelektuála. Obě poslední knížky Karla Šiktance ukazují, že teprve teď to konečně došlo a dolehlo. "Tanec Smrti" je báseň

hněvu a zoufalství, bezpochyby jedna z největších českých básní sedm-
desátých let. Šiktancova poezie v ní nesporně dorostla k novému rozměru,
k bolestné ironii a sebeironii, k smrtelné úzkosti, vyrůstající z poznání
skutečného stavu věcí, k beznaději, která bývá prvním předpokladem nové
naděje, naděje bez iluzí.

Jan Trefulka

Filmové Postřižiny

Pátý měsíc v pražském kině Pasáž běží premiéra Menzlových a Hrabalových Postřižin. Po většinu té doby byla představení vyprocaná, to jistě je na současný český film úspěch zcela nevídaný.

Menzel, jak známo, nesáhl po hrabalovské látce poprvé, právě Ostře sledované vlaky byly až dosud jeho nejlepším filmem. Mezi nimi a Postřižinami uplynulo ovšem dlouhých patnáct let.

Rád bych nazval Postřižiny dílem zralým tak, jako se dá nazvat zralým třeba Felliniho Amarcord (společné oběma filmům je autobiografické vzpomínání na dětství), ale nepřipadá mi slovo výstižné. Postřižiny jsou slušný film. Zručný a řemeslně dobře vyvedený, chybí jim však to, co řemeslo povyšuje na umění, co Hrabalovu prózu povyšuje nad běžnou literaturu.

Převádět hrabalovský svět figurek, absurdit, banalit a neúspěch do filmové řeči je jistě nesnadné. Kouzlo jeho figurek tkví obvykle v řeči, v jejich nezřízeném prácilovství či pábitelství, ve vršení barvitých či dokonce barvotiskových scén - nic z toho nevzní v řeči filmu. Tam, kde se hledě odpovídající obrazově vyjádření, dochází často k posunu. Ze surrealistického obrazu se stává crazy scénka anebo plakátová banalita. (Myslím, že na snahu co nejdokladněji převést hrabalovskou atmosféru do obrazu doplatil před lety Herz ve svých krátkometrážních Sběrných saravostech). Figurky, které jsou charakterizovány žvanivostí namísto akcí (Strýc Pepin) působí staticky. (Slyšel jsem mnohokrát stížnost, že Hanzlík Pepina nezahrál, ale co vlastně měl hrát?) Velkolopá pasáž literární předlohy (scéna, kdy hrdinka leze na tovární komín, tento počin, jenž symbolizuje odvalu a zároveň je básnivou bláznivinou) dopadne ve filmu teatrálně, není dokonce trapně (když na komín tak na komín, charakterizuje svůj čin - nejspíše pro nosorožce - hrdinka.) Autofi cítí, jak té scéně se nadostává poezie, jak jí chybí další rozměr a vypořádá si tedy opět útekem do crazy.

Nepřiléhá dobře to dopadlo s poselstvím díla. Hrabalovský světový názor vyznává zářítek, jeho úplnost. Teď žít, teď milovat, teď pít, teď pracovat. Jeho hrdinové jsou hrdinové okamžiku a prožitku. Trochu šašci, trochu podivní ale vědecky autentické bytosti (takový právě je v literární předloze strýc Pepin). Tento původní hrabalovský patos se ve filmu ztrácí na úkor dobové žánrového obrázku, v němž se kříží nostalgie po starém dobrém Rakousku s rádobou sociálně kritickým pohledem na ony časy. Zvláštní spojení poetičnosti, bláznivosti, odvahy, něhy a brutality, které charakterizují hlavní hrdinku ve filmu nezní přesvědčivě, překrývá je zmíněná nostalgičnost žánrových scén a detailů. Jako by život se tu měnil jen na gesto či ilustraci života. Mám obavu, že film vděčí za svou mimořádnou popularitu právě tomu dojmavému ohlédnutí do časů, v nichž se dobře jedlo, pilo dobře vychlazené pivo, v nichž se krásné paní šplouchaly nahé v pivovarské kádi, v nichž lidé uváděl do vytěžení rozhlasový přijímač, fosforeskující trubice a patentní navláčka jehel a kdy jediné schůze pořádala správní rača.

P o h l e d n i c e

Nikdy jsem nesbíral pohlednice a ani nepatřím mezi ty, co vylezou či se dají vytáhnout na nějakou horu a na paně svého činu odežlout všem známým barevnou kartičku přemožané hory. Někdy čas od času i já potřebuju z nějaké hory nebo doliny poslat vzkaz na pohlednici. A protože se domnívám, že vztah k adresátovi člověk vyjadřuje nejen slovy na rubu, ale i výběrem líce, začínám se v trafice probírat kupou nabízených pohlednic a zvolna mě zmáhá soufalství.

Nevím, kdo si to vymyslel, ale zřejmě i pohlednice byla zařazena do oblasti propagace a agitace, má vychovávat masy. K čemu? Aby byly radostné, spokojené a obdivovaly se budovatelským úspěchům, sportovištím, továrním komínům a sídlištím. Pokud možno všemu najednou. A tak už téměř vymizely z prodeje nejen podobizny chrámů, radnic, náměstí, paláců, památných budov, kašen starých stromů, hradů, divadel či přírodních památek, ale vůbec pohlednic, na nichž by byl řádně vyveden jeden jediný motiv. Můžeme si koupit jen nesourodou montáž minibrásků proloženou a sarámovanou ornamenty a popisem místa. **DERGKOVICE**: Průmyslová část (a krásně kouřícími komíny), **Městský stadion** (majitel lupy může zjistit, že právě probíhá atletický závod), **Pneumatikárna Rudý Píjen**, **Koupaliště**, **Park s fontánou** (fontánu jsem pomocí lupy objevil, bez lupy je dobře patrné v pozadí sídliště se samoobsluhou), všechno na jedné kartičce, kdo uvidí, ihned uvěří v nesadržitelný krok nové doby. **GOTTALDOV** /abychom zůstali v kraji/ nabízí tuto michanici: **Náměstí práce**, **Obchodní dům Priez s Interhotelem Moskva**, **Květinovou výzdobu na Náměstí Práce**, **Divadlo pracujících a MNV**. Všechno proloženo rudými (jakými jinými) pruhy. **ERKONOŠE** nám zase pomůže přiblížit montáž dvou horakých hotelů, **Jedné hory**, **Vělovýchovného střediska**, **dvou pohledů na město**. K těmto šestí minipohledům jsou přidány: **Kruhový výsek mapy Krkonoš**, **tři zvětšeniny sněžových vloček** a **nápis: Krkonoše, Harrachov, Rokytnice n. Žil..** Kdo má s sebou mikroskop, dozví se o Krkonoších málem všechno, postrádat může nanejvýš jen karikaturu Rjbrcoula.

A tak si nakonec vyberu pohlednici dehrmana anebo anglického chrta. Je to aspoň poctivý portrét psa a není po stranách doplněn ani portrétem kočky, ani pař boudou ani sochami Sultána a Tyrta.

Luďvík Vaculík:

Fejeton
/po operaci/

Z hory, z obilí a z potoka šel někdy veliký divný smutek. Život mi slíboval samé všeobní věci a nevěděl jsem, jak se jim vyhnout. Kdybych byl opravdu hoďný, jak naši chtěli, vkolejil bych se jenom do způsobů, jaké jsem viděl kolem. I lidé, kteří měli hoďně, měli jenom to, co já bych nechtěl býval: nechtěl jsem krávy, prasata, hnojný dvůr, vlčí mák na mezi a chrpu v obilí, jež se mi tak líbí. Rolničit a hospodařit, to by mě bavilo snad teprv teď, po operaci. Bylo mi jasné, když jsem pohlédl na spolužáka, že z něho nebude nic jiného, než čím je jeho tatínek. Ten základní byt, který jsem o třicet roků později ctil a dokonce opěval, mě převůbec nelákal! Zdáli se mi všichni jaksi lakomí, zotročení a nadobro ochránění.

Já, na rozdíl od našeho taty, pásal jsem kozy extenzivně: šli jsme, ony a já, kam nás nohy nesly, a co si kozy urvaly, to měly. Můj tata chtěl a představoval si, abych pásal intenzivně jak on: vlez se do úřiny mezi zbožím a hrázou /to je pás křoví ochráníující polnosti/, potichu a aby nás nikdo neviděl, a kozám se paše přímo servíruje k hubám, ohýbáme vrcholové výhony kařů, strháváme pro ně nejbujnější větveví. Jdou domů jak buben. Tatu prostě bavilo napásat kozy, proto je do pole veěl, proto s nimi byl. Ale já? Čde mne nikdo nemohl čekat, že půjdu s kozami výhradně pro jejich čobro, muselo se naopak počítat /a ony na to byly u mne už zvyklé/, že si budeme každý víceméně čelat, co ho baví. Mě bavilo číst, kreslit, stavět přehraďy na potoku, hrát karty a ogary, klást oheň, honit se a přepadat s kamaráďy.

Kozy mívali jsme čvě. Starší, ajna, určovaly směr a tempo. Čvlé-
dal jsem jí načelku hlesem nebo kamením. Byla prohnaná. Když jsem s ní pořád zápasil a bojoval, bral jsem jí partnersky za stvoření rovnomo-
né se mnou. Byla náladová, mazaná, zkušená. To nebylo jakési zvíře. Dí-
val jsem se do jejích očí s občelníkovitými zřítelnicemi a myslel si:
Kdo ty jsi? Ale koza nevydrží čívat se člověku do očí, po dvou vteřinách

škubne hlavou, vysmýkne se z objetí a uteče.

Cítil jsem někdy takový smutek z polí, z potoka nebo z hory, že jsem pod šedou oblohou zatoužil, abysme se s kozama měli rádi, neutíkali si, nehněvali jeden druhého, neházali po sobě kamením, drželi se blízko sebe a potom bok po boku šli bílým chodníčkem útulně večer domů. Ale kozy nemají, ještě jsem neměl příležitost vyslovit se o tom, kozy nemají cit ani smysl pro cit a nic citového. Teď nevím, či se mi podaří vyjádřit se, nechce se mi do tak složité věci, celé mě to dopaluje, jsem nervózní a nechce se mi, ale přinutím se k přesné stručnosti: koza nemá citu. Nemá ho ani tolik co pes, ani kočka, ba ani kůň. Stalo se kolikrát napasená koza si spokojeně lehla do stínu pod stromem, obrázek tak milý a přitažlivý, že jsem - ne jednou! - šel blíž, abych si k ní lehl a složil hlavu na její břuch, ona však hned vstávala, a když se mi někdy podařilo dostihnout ji všss a přidržet na zemi, musel jsem ji držet už pořád násilím. Nechtěl jsem nic než ležet v trávě vedle ní, cítil jsem k ní něžnost, vždyť jsme spolu byli denně, myslel jsem tedy, že jsem jí blízký jak ona mně. Když jsem jí tedy objal kolem šlachovité vzdorné šíje, obrátil k sobě její pěknou, milou a ušlechtilou tvář a naléhavě hleděl do jejích očí, škubala hlavou, napínala se, a když jsem nepovolil, vetala aspoň na zadní nohy, takže jsem jí z lásky div ještě nezmlétil.

A to je ten případ citové neprůbojnosti objektu, jeho nedosažitelnosti a marnosti ~~z~~ veškerého úmyslu a namáhání. Žádným způsobem nedostane se člověk blíž k jiné živé bytosti, nemá-li ona stejnou potřebu a snahu. Jenom o málo později přesně totéž zakusil jsem s přednostovou dcerou. Když se mi podařilo nastrojít události tak, abych jí potkal, mluvil s ní, a jednou za pomoci důvtipného učitele hry na housle zůstal jsem s ní celou hodinu ve třídě sám, bylo to na nic. Mně bylo patnáct roků, jí jenom třináct, nerozuměli jsme si tedy ani slovo a nesložili jsme se k sobě ani nevinným pohledem. Jako když konečně vylovíte krás-

hou touženou rybu, leží mtle ve vaší ruce, a co s ní. Máte-li jí trošku rádi /máš mě aspoň trošku rád?/, samozřejmě ji zas pustíte do její vody. A tak vaše láska k většině bytostí na světě naplní se tím usmířeně neveselým způsobem: nechat být a žít. Nechtět snad už nic.

Tedy takto já teď asi budu psát už pořád. Tak blbě. Můj soused v lavici, František Talafa, po mně často chtěl, abych mu napsal sloh, pro mě prý to nic není, zatímco pro něho je to těžká dřina, protože on prý nemá na to tedy takovou žilu, a ukázal si poč koleno. Bojím se a myslím si, že teď už ji nemám ani já.

/Červen 1981/

hou touženou rybu, leží mdle ve vaší ruce, a co s ní. Máte-li ji trošku rádi /máš mě aspoň trošku rád?/, samozřejmě ji zas pustíte do její vody. A tak vaše láska k většině bytostí na světě naplní se tím usmířeně neveselým způsobem: nechat být a žít. Nechtět snad už nic.

Tedy takto já teď asi budu psát už pořád. Tak blbě. Můj soused v lavici, František Talafa, po mně často chtěl, abych mu napsal sloh, pro mě prý to nic není, zatímco pro něho je to těžká dřina, protože on prý nemá na to tedy takovou žilu, a ukázal si poč koleno. Bojím se a myslím si, že teď už ji nemám ani já.

/červen 1981/